

MIKÓ IMRE GRÓF IGAZOLÓ IRATA AZ 1848–1849-ES SZABADSÁGHARC ERDÉLYI ESEMÉNYEIBEN JÁTSZOTT SZEREPÉRŐL

Mikó Imre szerepvállalása az 1848-as forradalom eseményeiben már a kortársakat is megosztotta, mivel jó kapcsolata volt a bécsi Kamarával, de az Erdélyi Udvari Kancellária bizalmát is élvezte. Köztiszteletnek örvendett „mindkét oldalon”, s ő ebben reménykedve próbálta szolgálni Erdély érdekeit 1848 tavaszán.

A márciusi eseményekről Nagyszébenben értesült, ahol kincstárnokként tevékenykedett. Ekkor Nagyszében állásfoglalása és véleménynyilvánítása nagy jelentőséggel bírt, mivel itt volt a szász Universitas, az erdélyi Főhadparancsnokság és a kincstár központja. Anton Puchner báró, főhadparancsnok ekkor még nem vallott színt, a békés rendfenntartást hirdette, bár némely intézkedése sejtette, hogy nem híve a forradalmi változásoknak. 1848 márciusában maga Mikó Imre gróf is azt hirdette, hogy „lehetőleg el kell kerülni minden összeütközést a magyarok és a más nemzetiségek között, fenntartva a törvényes rendet.”¹

Vállalta, hogy részt vesz az események irányításában, amennyiben azok békés keretek között zajlanak. A tömegmozgalmaknak nem volt annyira híve, mivel a történelmi múlt eseményeit jól ismerő erdélyi politikusként féltette nemzetét egy újabb, a Horea-felkeléshez hasonló megmozdulástól. Tisztában volt Erdély demográfiai helyzetével, gazdasági elmaradottságával, és változást sürgetett, de mindezt az uralkodó által is legalizált eszközök igénybevételével szerette volna véghezvinni. Ezen eszméi sarkallták arra, hogy ne vállalja el az erdélyi kancellár szerepet (Jósika Samu báró lemondása után), mert élt a gyanúperrel, hogy ez valójában azt jelenti: Bécs az uniót szeretné valamilyen úton-módon megakadályozni. Döntését személyesen szerette volna közölni az uralkodóval, s felmentési kérelmét készült beadni 1848. április utolsó napjaiban.

Mielőtt Bécsbe indult volna, Kolozsváron felkereste Teleki József gróf kormányzót, hogy egyeztesse vele a további teendőket, legfőképpen az országgyűlés összehívását, melynek a legfőbb feladata az unió kimondása volt.²

Pesten igyekezett tájékozódni a magyarországi helyzetről, s örömmel hallgatta a beszámolókat a változásokat illetően.

A Bécsben tapasztaltak viszont óvatosságra intették: „Én már feloldoztatásomon kívül csak egy tárgyra szorítkoztam volt, ti. a közcsend fenntartása tekintetéből a Gubernátornak adandó teljes hatalom eszközlésére... az esik legrosszabbul, hogy nem kérhetek olyat, amit a legnagyobb bizonyossággal meg ne ígérjenek azonnal s osztán mégis semmi következtetését nem látom.”³

¹ *Egyed* 2007. 52. o.

² Az országgyűlést Teleki gróf, kormányzó 1848. április 11-i rendeletével május 29-re már összehívta, s erről május 5-én az uralkodó is kiadta a rendelkezést.

³ Mikó Imre Rhédey Máriának. Bécs, 1848. május 15. *Egyed* 2007. 57. o.

Találkozását az uralkodóval nem tudta olyan gyorsan megszervezni, ahogy szeretne volna. A folyamatos ígéretések hatására arra a következtetésre jutott, hogy mindenképpen jelen lesz a kolozsvári országgyűlésen, még akkor is, ha addig a felmentési kérelmére nem is kap választ. Számításait viszont keresztülhúzták az események: május 18-án éjszaka a császár és kísérete elhagyta Bécsset és Innsbruckba költözött. Ügyének intézése elhúzódott, amit nehezített, hogy honfitársai is ellentétes kérésekkel ostromolták.

Teleki József kormányzó – ismervé Mikó Imre gróf megbecsültségét a császári udvarban – arra kérte Mikót, hogy amíg a kettejük által megbeszélte ügyekben nem tud érdemi választ kicsikarni a császári udvartól, ne menjen haza, mert csak személye által remélhető a tárgyalások sikeres kimenetele.

Kemény Dénes – a korábbi erdélyi ellenzék egyik vezéralakja – viszont ellenezte ezt, mondván, Mikó Imrere Kolozsváron van szükség, hogy az országgyűlés törvényjavaslatainak megfogalmazásában segítkezzen, meg szerinte nem lenne szerencsés, ha Erdély ügyét az udvarnál próbálná elősegíteni, nem a magyar kormánynál.

Nehéz döntés előtt állt: kire hallgasson? Kételyeit megosztotta Kolozsváron élő feleségével, aki egy nagyon elgondolkodtató válaszban adott hangot véleményének: „Én tökéletesen hiszem Isten után, hogy javunkra válik ezen testvéri egyesülés, vagyis testvérek eggyé olvadása. Mert hiszen annyi okos ember jónak, szükségesnek, idvesnek, sőt elkerülhetetlennek tartotta. S ha el talált volna maradni, azt oly károsnak nyilvánították, hogy én is kívántam [az egyesülést]. De mégis, Imrém – megvallom –, hogy a legnagyobb örömjaj hallásakor engemet valami megfoghatatlan fájdalmas érzés lepett meg, olyan forma, mint az lehetne, ha egy előttünk nagy becsbe és tiszteletbe állott familiának utolsó, egyetlen maradékát meghalni látnók, mellyel együtt azon egész familia örökre az élők közül kitöröltetik. Mert csakugyan Erdélynek ezennel vége... , de az szent Úr Isten adja a maga áldását ezen öszveköttetésre s segéljen meg minden jóra, oltalmazzon minden rossztól! S hogy magunkra is leszálljak: adja jó istenünk, hogy Magyarországba(n) is oly boldogok legyünk, mint a szegény kis Erdélybe(n) voltunk.”⁴

Talán e sorok is hozzájárultak ahhoz, hogy Mikó Imre végül a Bécsben maradást választotta. Azt remélte, hogy ezáltal hatékonyabban tudja elősegíteni a kolozsvári országgyűlés határozatainak királyi megerősítését. Weér Farkast és Pálffy Jánost – a kolozsvári országgyűlés két követét – a magyar kormányhoz küldte, támogatást remélve.

Batthyány Lajos gróf miniszterelnök Innsbruckba utazott, hogy meggyőzze a trónörököszt, Ferenc Károly főherceget, ne hallgasson az uniót ellenzőkre, s terjessze a király elé az iratot. Június 10-én ez megtörtént.

Ezt követően visszautazott Kolozsvárra, részt vett az országgyűlés további munkájában, s kormányzóhelyettesként elmondta záróbeszédét, amelyben elbúcsúztatott egy három évszázados múltat, s köszöntötte a „reményekben gazdag jövőt”.⁵

Az örömmámor pillanatai azonban hamar tovaszálltak.

Az unió kimondása után változások következtek be Erdély pénzügyeinek irányításában, mivel két szerv egyszerre gyakorolta felügyeletét: a magyar pénzügyminisztérium és az Erdélyi Kincstár.

⁴ Mikó Imréné Mikó Imrénének. Kolozsvár, 1848. május 30. *Egyed* 2007. 60. o.

⁵ *Egyed* 2007. 61. o.

Ugyan Mikó Imre maradt a kincstárnok, de az országgyűlés munkálatainak elősegítése Kolozsvárra szántotta, így kénytelen volt utasításokkal ellátni helyettesét, Béli Györgyöt, aki Nagyszebenben tartózkodott. Rövid időn belül azonban bebizonyosodott, hogy Béli nem hajtja végre Mikó rendelkezéseit, ami komoly gondokat okozott 1848 nyarán, mivel az erdélyi magyar nemzetőrsek ellátását innen kellett volna biztosítani. A polgárháború felé sodródó Erdély a nemzetőrsek megalakulását és ellátását fontosnak tartotta, hiszen úgy vélte, önvédelme múlik ezen.

Az események 1848 őszén felgyorsultak. Az osztrák Főhadparancsnokság hadserege a román és szász felkelő csapatokat támogatta, Székelyföldet bekerítették. Berzenczey László maroszei követ székely nagygyűlést hívott össze Agyagfárvára, önvédelemre buzdítva Erdély lakosságát. Mikó Imre nem értett egyet Berzenczeyvel, mert ragaszkodott a törvényes keretekhez. Marosvásárhelyre utazott, hogy személyesen próbáljon egyezkedni a magát székelyek vezérének kikiáltó Berzenczeyvel.

Arra Mikó is rájött, hogy a gyűlést meg kell tartani, de javasolta, hogy a programot a Gubernium határozza meg, s elnököt is ő jelöljön ki, ezáltal a Főkormányzók törvényesnek fogja elismerni e megmozdulást.

Sikerült kompromisszumot kötni, így Mikó joggal remélhette, hogy elkerülhetőek lesznek az összecsapások, illetve a nemzetiségeket is meg tudja nyerni az unió ügyének, így a forradalom eredményeiről sem kell lemondani.

A Gubernium és a Berzenczey László által közzétett felhívás viszont különbözött egymástól, s ez súrlódásokhoz vezetett.

Október 16-án kezdődött meg Mikó Imre elnökletével a nemzetgyűlés, melyben a székely nép – Mikó javaslatára – kinyilvánította hűségét öfelsége irányában, majd elhangzott a két lényeges programpontról: 1. a székely határőr katonaság terheinek enyhítése, illetve 2. felhívás Erdély nemzetiségeihez a „békés út megpróbálására”.

Az első napi tanácskozás meg is hozta az eredményét, mert kijelentették: „jogban és kötelességben a Székelyföldnek... minden polgára egyenlő”.⁶

Másnap viszont minden hirtelen megváltozott. Valós és álhírek érkeztek a magyarokat ért támadásokról, illetve a 2. román határőrezred – Urban alezredes vezetésével – fenyegető közeledtéről Marosvásárhely felé.

Ezek hallatán katonai parancsnokokat választottak, s megkezdődtek az előkészületek a székely katonai erő kiindítására a magyarság önvédelmére. Berzenczey átvette az irányítást, s bár ő is tisztában volt a székelyek képzettségének és felszereltségének hiányosságával, a katonai tábor bevetése mellett döntött.

Természetesen Mikó Imre kifejtette ellenvetését, de ekkor már nem mutatkozott kompromisszumra való hajlandóság Berzenczey részéről. A felbujtott tömeg a „testvérei” védelmére akart sietni, s ezt tiszteletben tartva Mikó is aláírta a nagygyűlés határozatát.

Az uralkodónak is jelentést küldött, melyben beszámolt arról, hogy az irányíthatatlan tömeg viszonyozta a románság pusztításait, s meglátása szerint a kialakult helyzetet békés úton már nem lehet rendezni. Kritikát mond Puchner tábornokról, s a Generalkommando mulasztásairól, amikor a magyarságot védtelenül kiszolgáltatta a fellázadt román tömegnek.

⁶ *Egyed* 2007. 74. o.

Bár Mikó Imre ekkor egyértelműen a székelység mellé állt, népszerűségéből veszített, amikor 1848 novemberében a Kolozsvár fegyveres ellenállás nélküli feladását tartalmazó iratot aláírta. Az „áruló” bélyeget emiatt ragasztották rá, holott a város lakosságának többsége kérte ezt, hiszen reális esély nem lett volna az önvédelemre.

Életének további alakulása csak erősítette ezt a gyanút, hiszen az erdélyiek memorandumát Olmützbe vivő Mikó Imrét az udvar nem engedte visszatérni Erdélybe, hanem 1849 októberéig házi őrizetben tartotta. Ettől kezdve neki már nem volt beleszólása az események alakulásába.

Mivel ebből az időszakról nagyon kevés forrás maradt fenn, csak találgatni tudunk. Azt tudjuk, hogy 1849 májusában Bécsben értesült imádott felesége haláláról, akit nem is kísérhetett utolsó útjára.

A szabadságharc leverése után ő is megtörtén tért vissza Erdélybe. Nemcsak családja hevert romokban, hanem hazája is. Rövid ideig a küzdelem feladását latolgatta, végrendelkezett, de nevének tisztaságát meg akarta őrizni, ezért tetteit magyarázni próbálta: „Én is igyekeztem némi jót tenni... de oly dolgokhoz is kellett nyúlnom, melyekbe csak kényszerülve mentem belé, de vittek a körülmények, más honfitársaim és ügyszeretetem... máshova sodortattunk, mint ahova menni szándékunk volt.”⁷

Az idő viszont őt igazolta, hiszen a törvényes út betartása tette később számára lehetővé (ha nem is zökkenőmentesen), hogy olyan kultúrmissziót vigyen véghez Erdélyben, amire azóta sem nagyon volt példa.

Ez hogyan volt lehetséges a megtorlás éveit követően?

„Mint a pálma, ha súlyos tereh nyomja, annál egyenesebbe, s magasabban növekszik, s emelkedik felfelé – úgy az erős lelket a bajok még szilárdítják – én egy pálma vagyok.”⁸

FORRÁSKÖZLÉS

Mikó Imre gróf igazoló irata az 1848-as eseményekben játszott szerepéről⁹

Minden álladalomnak jóllétét és boldogságát meggyőződésem szerint csak törvényes, békés és csendes kifejlődés útján gondolván elérhetőnek, s kormány és nemzetek közti bizalom – mint legerősebb kapocs – által állandóan biztosíthatónak, valamint egész életemben, úgy a közelebbi időben is, midőn ez ország kormánya, ennek legkétesebb és vészterhes napjaiban juta kezeimbe,¹⁰ legszentebb törekvésemnek ismertem e hont a hűség, törvényes függés, rend és béke útján megtartva minden zavarok, s főleg a belháború iszonyaitól megóvni. Tiszta szándékú törekvéseimet az erőkifejtés hiánya, s az öszve csoportozott ellenséges körülmények megghiúsíták – ezt csak fájjalnom lehet –, de hogy a fenyegető vész elhárítására intézett legőszintébb törekvéseim félremagyaráztattak, s *egy részről* a csendzavarók pártolása, *más részről* pedig az alkotmányos szabadság elnyomása vádjával gyanúsítottak, ezt mélyen nem éreznem lehetetlen vala, s ez érzet sajtóját némileg

⁷ Mikó Imre Mikó Ádámnak. Kolozsvári Egyetemi Könyvtár (KEK), fond Mikó-Rhédey 2213.

⁸ Mikó Imre Mikó Imrénének. Szeben, 1848. április 18. OSzK Kt. Quart. Hung. 4448. 224 r.

⁹ Mikó Imre beadványa az udvarhoz. KEK Ms 2890.

¹⁰ 1848. november 14-e és december 22-e között volt Erdély kormányzója.

csak azon gondolat enyhíté, hogy cáfolhatatlan adatokkal a vádak alaptalanságát, s célzataim tisztaságát bebizonyítandhatom. És ámbár ezen magam igazolhatóságát nehezíteni látatit azon körülmény, hogy az e hazabeli volt Főkormányzásoknak azon felirata, melyet a múlt év decemberében én valék szerencsés Öfelsége kezeibe benyújtani,¹¹ minden¹² a királyi Gubernium, s nagy részben a magam tulajdon hivatalos eljárásait igazoló azon felirat mellé csatolt eredeti adatokkal együtt, a kezelés alatt ottan eltévedtek, s a belügyminiszter úrnál¹³ azoknak visszakaphatása iránt tett sürgetéseimre csak azon választ nyervehettem: miként a legszorgalmasabb keresés után is azoknak nyomába nem akadhatni. Nehezíteni látatit továbbá az is, hogy midőn a királyi kormányzói és elnöki levéltárak jelenleg lefoglalva állanak, ezekből az ottan még netalán találtatható e célra szükséges adatoknak a legszorosabb ellenőrködés melletti kikereshetőségét megnyerni szerencsés nem lehettem, és ámbár e szerint kényszerülve vagyok igazolásomat csak emlékeimből és történetesen kezeim közt maradtott kevés hiteles adatokból készült tárgyleírás által megkísérteni, mindazonáltal azon biztos remény táplál, hogy ebből is, az utóbbi vészes körülmények közti terhes hivataloskodásom alatt fejedelmem s hazám irányában szeplőtlenül megőrzött hívségemet, s hivatalos eljárásombani célzataim tisztaságát, s fennebb érintett mindkét részről vádok alaptalanságát bebizonyítom sikerülend.

Az 1847. év októberében Öfelsége által e hazabeli királyi kincstárnokká kineveztetve, rendeltetésem helyére, Szebenbe átköltözve az idő olta hivatalos működésem csak a kamarai körre szorítkozott mindaddig, míg az ország akkori kormányzója, gróf Teleki József öexcellenciája¹⁴ az utolsó erdélyi országgyűlésen¹⁵ az unió iránt kelt törvénycikk értelmében, mint Erdélynek az unió után mikénti rendezése tárgyában kinevezett bizottmány elnöke múlt évi július hó végével innen Pestre távozva hazánk eddig fennállott törvényei értelmében – melyek azt tartották, hogy a királyi kormányzó távolléte vagy akadályoztatása esetében hivatali helyettese a kincstárnok légyen – az öexcellenciája felszólítása következtében a királyi kormányzói elnökség átvételére és folytatására ide át kelle jönnem. És itt kezdődik már azon időpont, melytől fogva múlt év december haváig – amikor a királyi kormányzók megbízásából, a hazabéli akkori siralmas állapotoknak tudatása és azok orvoslásának lehető eszközlése végett innen Öfelségéhez Olmützbe menve, azolta a forradalmi gyászos események miatt hazámtól s házamtól elzárva valék – folytatott hivatalos eljárásom iránt magamot igazolni kívánom.

Érintett hivatalos eljárásomnak tisztább felvilágosíthatása végett elkerülhetlennek látom némely azelőtt történeteknek igen rövid vázolatát előre bocsátani, melyet a volt királyi Főkormányzásoknak eredeti adatokkal ellátott, öfelsége kezeibe általam benyújtott, és

¹¹ Az őszi polgárháborús események hatására Kemény Ferenc báró indítványozta, hogy 1848. december 2-án az erdélyi főkormányzók sérelmi feliratot intézzen az uralkodóhoz.

¹² A szerző által kihúzza: a mellé csatolt.

¹³ Bach, Alexander von, báró (1813–1893): igazságügyi miniszter. Az 1850–1859 közötti abszolutista időszakot róla nevezték el Bach-korszaknak. Átalakította a magyar közigazgatási rendszert, hivatalos nyelvvé a németet tette mind az oktatásban, mind a közigazgatásban.

¹⁴ Teleki József gróf (1790–1855): jogász, erdélyi politikus, Erdély kormányzója (1842–1848). A szabadságharc után visszavonult a politikai életből és az Akadémiai Könyvtár alapításának szentelte életét.

¹⁵ Az utolsó erdélyi rendi országgyűlést 1848. május 29-e és július 18-a között tartották. Május 30-án elfogadták a Magyarország és Erdély unióját kimondó törvénycikket (I. tc.), amelyet az uralkodó június 10-én szentesített.

mint említém, fájdalom, ottan a kezelés alatt eltévedett alázas feliratából merítettem, melynek másolatát bírom.

A múlt 1848. év tavaszán ragályként kezdte terjedni a népek közt a politikai mozgalom láza, s villanyos erővel megrázkódtatott több országokat. A szomszéd Oláhország¹⁶ is érezte ennek hatását, a népszendülés a régi kormányt elmozdította, és újat alakította, míg az orosz védhatalom a régit ismét vissza nem állította¹⁷. De nem hiányoztak ez országban már azelőtt is, de jelesen az orosz fellépés után Oláhországból és Moldovából ide menekült bujtogatók, kik a tudatlan népet kommunizmusi eszmékkel, a birtokosság majorságbirtokának is elfoglalásával, és főleg a szomszéd Moldova és Oláhországból, s Erdélyből egyesítve egy erős Dákó-Romanum alkotásával kecsegtetve előbb kisebb titkos gyűléseket tartának, utóbb pedig április 30-ára Balázsfalvára köz oláh népgyűlést hirdetének¹⁸ – mint láthatni az 5245/1848-béli főkormányi szám alatt.¹⁹ E törvénytelen gyűlés hirdetése értésére esvén a királyi Főkormányzéseknek, azt mint formájára nézve törvénytelen, úgy céljára nézve veszélyes betiltani szükségesnek látta, és evégre a hazai Főhadvezérseget²⁰ meg is kereste, hogy a célba vett gyűlés szétosztatására, ha azt – mint attól tartani lehetett – a tilalom dacára is egybegyűlne, szükséges katonaságot rendelne, a görög hitű két püspöknek²¹ pedig megírta, miként a törvényellenes gyűlés megtartását maguk részéről is minden módon megakadályozni igyekezzenek. Azonban, mivel a királyi kormányzék az oláh nemzetet attól, hogy kérelmét törvényszabta úton nyilváníthassa, elzárni nem kívánja, megengedte, hogy kormányzékai biztos jelenlétében, törvényszabta úton gyűlést tarthassanak. Arra mind a két görög hitű vallásnak esperesei, a világi egyének közül pedig azok, kiket az írt két püspök értelmesebbeknek fognának kijelelni, egy más, a többször említett két püspök urak által meghatározandó helyen és időben megjelenhessenek, és azon gyűlésben az oláh nemzet nevében a közelebbi országgyűlésre beadandó kérelem felől tanácskozhassanak.²² Megtaláltatván egyszersmind a Főhadvezérseget is, az ezen gyűlésre a közbejöheto rendtelenségek megakadályoztatása végett kirendelendő szükséges katonai segedelem kirendelése iránt 5245, 5897 és 5971/ 1848-béli főkormányzékai rendeletet.²³ Minek következtében 18^{ik} áprilistról szóló 5501. főkormányi számmal jegyzett átiratában²⁴ megígérte a Főhadvezérseget, mind az előbbi törvénytelen gyűlésnek megakadályozására, mind pedig az utóbbi főkormányi engedelemmel megtartandó gyűlésen netalán történhető kihágások meggátolására megkívántató katonai erőt.

¹⁶ Havasalföld.

¹⁷ Az orosz hadsereg, az Oszmán Birodalommal való jó szövetség megtartása érdekében leverte a havasalföldi román nemzetiségi törekvéseket. Számos román vezető átmeneti időre Erdélybe menekült.

¹⁸ Lásd *Kövári* 2014. 65. o.

¹⁹ Lásd Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Másolatok Gyűjteménye, a Román Akadémia kolozsvári fiókjának Történeti levéltára, Mikó-Rhédey család, Mikó Imre gróf levelezése (MNL OL H X 1221), mikrofilm 11 549. d.

²⁰ A nagyszebeni Főhadparancsnokság vezetője Puchner Anton báró, altábornagy volt.

²¹ Ti. a görögkeleti Andrei Şaguna és a görögkatolikus Ioan Lemeni.

²² 1848. május 15-ére hirdették meg a balázsfalvi román nemzetgyűlést, Szabó Lajos nyitotta meg.

²³ MNL OL H X 1221, mikrofilm 11 549. d.

²⁴ Uo.

Azonban a néhány néplázítók által április 30-ára – vagy az ónaptár²⁵ szerint április 18-ára – hirdetett gyűlésre minden tilalom ellenére is számos népcsoport gyűlt össze,²⁶ megjelent ott a kormányzók rendeletéből Alsó-Fehér megyének akkori főispánja, báró Bánffy Miklós²⁷ is, kinek erről a kormányzókhoz tett jelentéséből kitetszik, hogy ott az izgatók által a néphez lázító beszédek tartottak, a katonaság pedig oly csekély számmal jelent meg, hogy az ott egybecsődített tenger néptömeg ellenében erélyesen fellépni képes nem volt (6572/1848).²⁸

Megtartott később, május 15-én a kormányzók engedelméből hirdetett második oláh népgyűlés,²⁹ ez is a kitűzött korlátokon messze túl terjeszkedett (6659/1848),³⁰ különösen az ezen gyűlés által Szebenben állandólag működőleg kinevezett Oláh Comitét³¹ feloszlatni rendelte, mint törvénytelen, és ezt Ófelségének is feljelentette (7038/1848),³² és ámbár az oláh nemzet Ófelségéhez nyújtott folyamodása következtében is, az említett Comité fennállhatására engedelmet nem nyerhetett (8439/1848),³³ a kormányzói feloszlató intézkedések eredmény nélkül maradának.

Veszélyes működésének meg nem zabolázhatása által bátorítva, már tetteles erőszakokra is kezdett vetemedni az oláhság, mely erőszakos foglalások és birtokmegtámadások esetei közül megemlíthető a Torda megyében Nagy- és Kis-Iklandon történt erőszakoskodás és engedetlenség esete, csak azért is, mivel az esetnek kinyomozására rendelt és a kormányzók által az akkori belügyminisztériumhoz felterjesztett bizottmányi munkálatból a félrevezetett oláhságnak nem csak birtokfoglalási s felosztási kommunisztikus törekvése, de a bujtogatóknak az öszves birodalomtól s felséges uralkodóháztól elszakadás, s Moldva és Oláhországgal egyesülés iránti vétkes kísérletei tűntek ki (8194/1848).³⁴

Úgyisint az Alsó-Fehér megyében Obrásán és Mihálcfalván³⁵ történt események is, mely helységekben a fellázított oláhoknak vakmerősége annyira ment, hogy az ő fenyegetésekre odarendelt katonaságnak is ellenszegülni merészlettek elannyira, hogy a katonaság kénytelen volt ellenük fegyverét használni (8126/1848).³⁶ Ezen erőszakos fellépések azonban részint néhány bujtogatók elfogatása, részint a katonaság részéről még ekkor megrendelt erő segédelmével sok részben megszüntettek, és a törvényes rend legalább látszólag kezdett helyreállni.

²⁵ 1923-ig az orthodox egyház az ónaptárt (Julianus-naptár) használta, amely a Gergely-naptárhoz képest 13 nap késésben van.

²⁶ Kővári László szerint 15 000 román jelent meg a román papok küldöttsége helyett. Lásd *Kővári* 2014. 65. o.

²⁷ Bánffy Miklós báró (1801–1894): belső titkos tanácsos, főispán. Grófi címet szerzett, az erdélyi református egyházkerület főgondnoka lett.

²⁸ MNL OL H X 1221, mikrofilm 11 549. d.

²⁹ A balázsfalvi román nemzetgyűlés jegyzőkönyvét közli: *Kővári* 2014. 249–255. o. (XV. okmány.)

³⁰ Lásd MNL OL H X 1221, mikrofilm 11 549. d.

³¹ A magyarok ellen irányuló román népfelkelést irányító szervezet, amely Nagyszebenben jött létre. Elnöke Andrei Șaguna, alelnöke Simion Bărnuțiu.

³² MNL OL H X 1221, mikrofilm 11 549. d.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

³⁵ Az eset 1848. június 2-án történt. A földfoglaló román parasztek megtámadták az ellenük kirendelt székely határőröket, mire azok kénytelenek voltak fegyvereiket használni. 12 halott és 9 sebesült esett áldozatul. Részletesebben lásd *Kővári* 2014. 85–86. o.

³⁶ MNL OL H X 1221, mikrofilm 11 549. d.

Ily szellemben kezdődtek és folytak az eddig érintett és az alább felhozandók által is igazolandó hivatalos adatok szerint az oláh népnek e hazabáni mozgalmi, melyeknek később, részint az oláhországi forradalmi zavaroknak – melyekkel egybekötöttése alább tisztán meg fog mutatkozni az – az orosz hatalom általi megfojtása, de főleg a 2. oláh határszéli ezred akkori alezredesének, Urbannak³⁷ múlt évi szeptember holnapban történt alább megírandó fellépése adott más irányt.

Ezen közben – miután Ferdinánd császár Erdélynek Magyarhonnali egyesülését, a magyarhoni 1847/1848-i országgyűlésen hozott törvénycikkek³⁸ rendin megerősíteni ezen uniót az 1848-ban egybehívott utolsó erdélyi országgyűlésre leadott királyi előadásiba beléfolgalni, és az itt arról később hozott törvénycikk kelése előtt Erdélyt magyarországi volt királyi helytartója és nádora István cs. kir. főherceg³⁹ igazgatása alá adni,⁴⁰ és végre az unió-törvénycikk szentesítése által⁴¹ a volt magyar minisztérium kormánya alá rendelni méltóztatott; az itt létezett királyi kormányzók egy törvénycikkkel fogva a közigazgatás folytatására mindaddig, míg a közelebb következő országgyűlés Erdély további rendezése felett rendelkezne, hatóságában meghagyatván. Ezeket követőleg királyi helytartó nádor Öfelsége és a minisztérium által báró Vay Miklós⁴² Erdélybe teljes hatalmú királyi biztosnak kinevezetett, aki ezen minőségében 1848. június végén ide megérkezvén, kevés napokkal azutánra esik a főkormányzói elnökletnek általmi átvétele.

Báró Vaynak kinevezése az akkor kétség alá nem hozható törvényességű királyi helytartó és minisztérium által törvényt, ezen állításának törvényes volta hasonlólag semmi kétség alá nem jöhetett. El kellett azt esmerni a királyi Guberniumnak, elesmerte ezt báró Puchner,⁴³ el a Generalkommando, de elesmerte azt kétségtelenül maga Ferdinánd császár öfelsége is, mégpedig itteni működésének legutolsó stádiumában, midőn magyar minisztériuma újból alakítása iránt báró Vayhoz múlt évi október holnap közepéről Olmützből tulajdon aláírása alatt intézett és báró Vay által akkor nékem előmutatott kéziratában a legtisztább kifejezéssel azt rendelte: „hogy ha mostani erdélyi fontos misszióját bevégeztette, azonnal siessen fel a minisztérium alakítása végett.”

A minisztérium csakhamar egy honvédszászlóaljnak⁴⁴ toborzás útján kiállítását rendelte, az erre, és egyáltalában a honvédelmi szükségekre megkívántató költségeknek fedezésére a kamarai jövedelmek feleslegét utalványozván, és azoknak e célra kiszolgáltatását később több ízben ismételt rendeleteiben meghagyván, minek következtében a királyi

³⁷ Urban, Karl (1802–1877, 1851-től báró): cs. kir. alezredes, a 17. (2. román) határhozrend ideiglenes parancsnoka. 1848. szeptember 14-én felmondta az engedelmességet a magyar kormánynak és a román felkelőket támogatta. 1848. november 18-án bevonult Kolozsvárra. 1848. decemberében sorozatosan vereséget szenvedett Bem seregeitől, ezért kénytelen volt elmenekülni. 1849-ben ezredes, az észak-erdélyi cs. kir. csapatok egyik parancsnoka. 1849 nyarán a Grotenhjelms-hadosztály mellett működő cs. kir. különítmény vezetője.

³⁸ Közli: *Kővári* 2014. 248–249. o. (XIV. okmány.)

³⁹ Habsburg-Lotharingiai István Ferenc Viktor (1817–1867): osztrák főherceg, magyar királyi herceg. 1847. november 2-a és 1848. szeptember 25-e között Magyarország nádora.

⁴⁰ Közli: *Kővári* 2014. 247. o.

⁴¹ Közli: *Kővári* 2014. 267–268. o. (XXIV. okmány.)

⁴² Vay Miklós gróf (1802–1894): főispán, főrendiházi elnök, koronaőr, a tiszántúli református egyházkerület főgondnoka. A kiegyezés után újra koronaőr, majd a főrendiház elnöke haláláig.

⁴³ Puchner Anton (1779–1852): cs. kir. altábornagy. Az Erdélyt ostromló császári csapatok főparancsnoka. 1848. október 18-án ostromállapotot hirdetett Erdélyben és Nagyszebenből irányította az eseményeket.

⁴⁴ Eredetileg 4 zászlóalj toborzásáról volt szó, de rövidesen ezek számát 2-re csökkentették (11. és 12. honvédszászlóalj).

biztos és Generalkommando e tárgyban intézkedett. A Generalkommando a toborzó tiszteket az illető állomásokra kinevezte, a felszerelésre szükséges kellékek kiszolgáltatásában egyetértőleg működtek.

Később a minisztérium a magyarhoni országgyűlésen alkotott, de királyi megerősítést még nem nyert törvénycikk következtében a nemsokára bekövetkezendő újoncszedésnek előkészületül a sorsvonás kötelezettsége alá jövő életkorúaknak az egész országban – ha jól emlékszem – 8 napok alatti őszeírását és megvizsgálását rendelte meg.⁴⁵ Ezen rendelet végrehajtása több magyar és oláh helységekből – mint előre látni lehetett – a legnagyobb, és itt-ott tetteles ellenszegülésre talált, sőt, véres jeleneteket is idézett elő, mint például Torda megyében Aranyoslónán,⁴⁶ hol a több helységekből egybecsoportozott nép magát fenyegető állásba téve, az ennek elosztatására kirendelt cs. kir. katonaságnak is ellenszegült, s csak fegyver hatalma által oszlathatták szét.

A királyi kormányzók az illető törvényhatóságok jelentéseiből megérte az e tárgyban csaknem mindenütt mutatkozó ellenszenvet a kedélyek lecsillapítása végett az őszeírásnak további folytatását – szétküldött körrendeletei által tulajdon felelete alatt felfüggesztette, bétiltotta, mit a királyi biztosnak feljelentve, ennek is helybenhagyását megnyerte.

Ezen őszeírás nem kis mértékben növelte és élesztette az azelőtt is szünetlen forrongásban lévő oláh nép mozgalmait, melyek már mindenfelé tetteles kitéréssel fenyegettek. Ezen közben 1848 szeptemberében a 2. oláh határezred vidékével szomszédos törvényhatóságoknak több rendbeli jelentései hatottak a királyi kormányzókhoz, oly tartalmúak, hogy az írt ezred akkori alezredese és ezredparancsnoka Urban a népet minden törvényhatóságokból seregestől magához gyűjteni, azokat zászlója alá esketni, utasítványokkal ellátni, és magát ily módon az illető polgári hatóságok közbejövételén kívül a közigazgatás teendőibe elegyíteni, mi által a tudatlan népnél azon eszme terjedett volna el, hogy ő már nem a polgári, hanem csupán a katonai hatóságtól tétetett volna függővé és csupán ennek tartoznék engedelmességgel.

A királyi kormányzók és én, mint ennek elnöke, a nevezett alezredesnek a közigazgatásba ily hallatlan módoni beavatkozását semmiként nem helyeselhetvén, az ellen a főhadvezérség előtt, mind kormányzói, mind prosidialis⁴⁷ úton szót emeltünk, minek következtében a Generalkommando válaszában tiszta szavakkal nyilvánította, hogy az alezredes Urban fellépése a Generalkommandónak tudtán kívül történt.

Azonban az oláh komité által szeptember holnapban⁴⁸ újból minden legalább nyilvános felsőbb engedély nélkül nagyszámú néptömeg gyűjtetett össze Balázsfalvára, hová a nép megnyugtatására királyi biztos báró Vay maga személyesen megjelent, s ott az oláh nép azon kívánatába, hogy az elfogva lévő bujtogatók szabadon bocsátassanak, a csendes szétoszlás és békés magaviselet feltétele alatt beleegyezett, mindezek következtében az ő előterjesztése a királyi kormány a foglyokat kezességen el is bocsátotta. Mindamellett is az ígéret meg nem tartatott, mind nagyobb és nagyobb néptömeg gyülekezett össze Balázsfalvára, ott az egész oláh nép felfegyverzése meghatározott. A határozat teljese-

⁴⁵ Szemere Bertalan belügyminiszter 1848. augusztus 29-én rendelte el az újoncok őszeírását.

⁴⁶ 1848. szeptember 12-én a helyi román lakosság ellenszegült az újoncszedés bizottság rendeletének. A katonaság közbelépett, 13 román esett ennek áldozatául.

⁴⁷ Elnöki.

⁴⁸ 1848. szeptember 16–28.

désbe vétetett, s rövid idő alatt az egész országban oláhságnak legnagyobb része fel volt fegyverkezve. A hivatalnokoknak az engedelmség teljesleg felmondott, s az oláh nép felosztotta maga közt az országot prefectúrákra, s azokba kebeléből prefecteket, tribuno-
kat és decuriókat nevezett ki.⁴⁹

Mindezek a tilalom ellenére Szebenben munkálódott Oláh Komité működési kifo-
lyásainak tartatván, annak veszélyes lázasztásait megszüntetendő szükségesnek láttam a
komité kitűnőbb tagjait befogatni. Mivégre Dobóka megyei főispán gróf Béli Ferencet,⁵⁰
mint e célra felhatalmazott királyi biztost – báró Puchnerhez intézett megtalálással, és
a polgári hatóságokhoz szóló nyílt rendelettel ellátva – Szebenbe küldvén, báró Puchner
maga rendelte ki e célra a biztos rendelkezése alá egy katonatiszt vezetése alatt szükséges
katonai erőt, melynek segedelmével a komité két tagja Lauriáni⁵¹ és Balasescu⁵² letartóz-
tattak, és biztos őrizet végett a főhadvezérségnek átadattak.

Mennyire nem alaptalan azon állítás, hogy az erdélyi oláhság mozgalmi az oláhországi
forradalom propagandájának működéséből, és korántsem a felséges uralkodóházhoz hű
ragaszkodásból vették eredetüket, eléggé bizonyítják a nevezett letartóztatott komitétagok
lefoglalt irományai közt talált levelek is, melyekből ezeknek az oláhországi lázongókkali
titkos szövetkezése és vétkes célzata világlik ki.

A főhadvezérség azonban, annak kinyilatkoztatása mellett, miként az őrizetére bízott
két foglyot, az ezek kiszabadítása végett egybesereglett oláhságnak ellentállani magát
elég erősnek nem érzi, kevés idő múlva kezesség mellett szabadon bocsátotta.

Mindenfelől egymást érték a vármegyékből a kormányzékhez a köznépnek már tet-
tekre kitérő erőszakoskodásai iránti panaszok, és azoknak megzabolázhatása végett szük-
séges katonai erőt sürgető kérelmek, mint ez a többek közt a kormányzéknek 1848-béli
11296 szám alatt⁵³ a Generalkommandóhoz tett átiratából megtetszik, de már ekkor az
ilyenmű mozgalmak fékezésére kért segély a Generalkommando részéről igen gyéren
és többire csak ígretben adatott meg, s később nemcsak hogy kereken megtagadtatt,
de a dúlásnak kitétt vármegyeyi hatóságokból csaknem minden katonai erő elvonatott és
a százsz székekbe helyeztetett által. A hatóságok és magánosok oltalomért a királyi kor-
mányzékhez folyamodván, és nem nyerhetvén a kormányzékét és királyi biztost gyanú-
sítani kezdték, hogy ezek a katonasággal alattomoson egy kézre dolgozva, a hazafiakat
oltalom nélkül hagyva, az őket fenyegető veszélynek martalékul esni engednék, ezál-
tal a kormányzék elleni bizodalmatlanság legfőbb tetőpontját elérve, ez igen számos
kicsapongásokra alkalmat szolgáltatott, mert miután a királyi Gubernium semmi erő
felett nem rendelkezhetett és így rendelkezéseinek semmi nyomatékot nem adhatott egyfe-
lől az oláh nép erőszakoskodásainak gátot nem vethetett, s másfelől azon – fájdalom nem
kevés számú – egyéneket, kiknek fő törekvésök volt rendetlenségeket idézni elő, s főleg
a királyi Guberniumnak minden tetteit gyanúsítani, és azt az akkori kedvenc kitéttel

⁴⁹ Részletesebben lásd Kemény Pál emlékiratát. *Somogyi* 2010. 281–311. o.

⁵⁰ Béli Ferenc gróf (1798–1880): Dobóka megyei főispán, 1848–1849-ben kormánybiztos. A kiegyezés
után Kis-Küküllő megyei főispán, főrendiházi tag.

⁵¹ Laurian, August Treboniu (1810–1881): filozófus, történész, publicista és politikus. Nicolae Bălcescu
javaslatára bukaresti tanári állását otthagya Erdélybe utazik, hogy segítsen a román nép mozgosításában
1848-ban. Május 5-én Balázsfalván a román nemzetgyűlésen ő olvasta fel népének petícióját.

⁵² Bălăşescu, Nicolae (1806–1880): tanár. A Román Nemzeti Komité tagja, aki részt vett a balázsfalvi
román nemzetgyűléseken. A magyarelles mozgalom egyik fő szervezője.

⁵³ MNL OL H X 1221, mikrofilm 11 549. d.

a reakcionárius kamarilla zsoldosának hirdetni, féken nem tarthatta. Ezen nem zabolázható kicsapongásoknak következménye lón a többek közt egy ezen városon szállásoló könnyű lovas csapatnak lefegyverzése is.⁵⁴

Szeptember hó vége felé királyi biztos báró Vay őfelsége által királyi helytartó István főherceg útján az akkor lelépett magyar minisztérium alakítása végett innen elhivatván, a nevezett báró ide zárt levelénél⁵⁵ fogva királyi biztosi működésének folytatásával engemet bízott meg, mely működés a közigazgatásra vonatkozólag, különben is állásomnál fogva, mint a királyi kormányzói hivatal helyettesének, körömhöz tartozott.

Báró Vay eltávozása után mindjárt az akkori csendzavarások és mondhatni felfordult állapot által okozott terhes aggodalmaimat tetőpontra emelte az ezidőben történt pesti véres esemény. Gróf Lambergnek⁵⁶ borzasztó meggyilkoltatása,⁵⁷ amint ezt a hírlapokból olvastam, azonnal báró Puchnerhez az ide mellékelt levelet intéztem,⁵⁸ mely által ötlet az országban béke, csend és rend fenntarthatása végett a megyék akkori és általam ide sürgősen berendelt főtisztjeivel egyetértőleg tartandó közös tanácskozmányt meghívtam, de megkeresésemnek semmi eredménye nem lett.

Csaknem ugyanazon időben – midőn ez aggasztó hírt a hírlapokból olvastam – jutott kezemhez a valósággal Mátyás-, de közönségesen Kossuth-huszároknak nevezett lovas csapat kiállítására és felszerelése végett⁵⁹ kinevezett kormánybiztos, Berzenczey Lászlónak⁶⁰ egy a székely nemzethez intézett felszólítása, melyben a székelyek egy általános nemzeti gyűlésnek az Udvarhelyszékben létező agyagfalvi réten leendő tartására⁶¹ és ottan egy ideiglenes nemzeti kormány létesítése, egy székely tábor alakítása, és a régi nemzeti szabadságok visszaszerzése feletti tanácskozásra, a nem engedelmeskedőkre alkalmazandó kemény büntetés terhe alatt felhívatnak. Én ezen felszólítást úgy irányára, mint eszközeire nézve is legnagyobb mértékben helytelennek és veszélyesnek tekintvén, az ebből következhető belháború iszonyai megelőzhetése tekintetéből, a dolognak a következésként által fájdalom, nagyon is igazolt nyomatékot tulajdonítva, legott arra határoztam magamot, miként nevezett Berzenczey Lászlóval Marosvásárhelyt személyesen találkozva, őt minden módon idézett felszólítása visszavonására bírjam. Oda lett eltávozásom előtt pedig a királyi kormányzékot hivatalosan felhívtam, az e tekintetbeni célszerű intézkedésre – s egyszermind az akkor még miniszterelnökséget folytatott gróf Batthyány Lajost felkértem, többször írt Berzenczey Lászlónak visszahívására, és kormánybiztosi működése

⁵⁴ A Ferdinánd Miksa-könnyűlovasokról van szó.

⁵⁵ A levélmelléklet hiányzik.

⁵⁶ Lamberg, Franz Philioo von báró (1791–1848): 1848. szeptember 25-én a császári udvar Magyarország katonai parancsnokává és ideiglenes nádorává nevezte ki. Ezt viszont nem ellenjegyezte magyar miniszter. Szeptember 27-én Pest-Budára indult, hogy kinevezését átadja. A feldühödött tömeg meggyilkolta. E hír halatára az uralkodó október 4-én feloszlatta a magyar országgyűlést.

⁵⁷ 1848. szeptember 28-án történt.

⁵⁸ A levélmelléklet hiányzik.

⁵⁹ Közli: *Kövári* 2014. 299. o. (XL. okmány)

⁶⁰ Berzenczey László (1820–1884): politikus, képviselő. Székelyföldön toborzási kormánybiztosként működött. Ő mozgósította a székelyeket az 1848. október 16-i agyagfalvi nemzetgyűlésre. Az ő javaslatára alakult meg Sombori Sándor ezredes vezetésével a székely haderő, amely a magyar szabadságharc mellett fogott fegyvert. A világsi fegyverletétel után egy ideig bujdosott, majd emigrált és Kossuth Lajoshoz csatlakozott.

⁶¹ Az agyagfalvi székely nemzetgyűlés megtartására 1848. október 16-a és 18-a között került sor.

megszüntetésére,⁶² továbbá ugyanazon alkalommal báró Puchnert is a dolognak ily állásáról értesítettem.

Érintett felhívásom következtében a királyi főkormányzók a kérdéselt gyűlésnek az akkori körülmények közt a kitűzött módoni megtartását veszélyes következményűnek találván, meghatározta azt betiltani, mely határozat itten köztudatra jövén, akkori országos elnök, báró Kemény Ferenc, mint távollétében a kormányzók elnöke, az akkor itten szállásolt önkéntes honvédsapathoz⁶³ tartozó számos egyének által lakában megrohanatva, erőszakos fenyegetések közt, a kérdéses betiltó rendelet visszavételére erőltettetett. Miközben az erre vonatkozó rendeletek a kormányzók levélkiadói hivatalából éppen a letisztázás alól az oda fegyveres kézzel berohant önkéntesek által erőszakkal elvették és elszaggattattak. Ezen szerfelett kedvetlen eseményről még Marosvásárhelyt létemben gyorsposta útján értesülve, s ezenkívül a már szétosztott felszólítások által a kedélyeket annyira felizgatva találtam, miként azon meggyőződést meríteni kényszerültem, hogy a kihirdetett gyűlés megtartását a legszigorúbb kormányi tilalom sem leend képes megakadályozni, annak felsőbb engedelem nélküli megtartásából pedig a féktelenségnek szabad mezőt nyíltni, és bizonyos veszélyt következni látva nem lehet más teendőm, mint minden erőmből arra munkálni, hogy a dolog a lehetőségig a törvényesség terére és korlátai közé visszavezetessék, mi célból ígéretet tettem, hogy az annyszor írt gyűlés megtartását a kormányzók meg fogja engedni, ha annak tárgyát maga tűzendő ki, tartása módját maga határozza meg, s annak elnököt maga nevezendő ki – és ezzel a lázító proklamáció kibocsájtóját annak visszavonására bírtam.

Minek eredményében a királyi Gubernium arról, hogy a gyűlés a törvényesség korlátai közt maradjon, kellőleg intézkedni el nem mulatta. Midőn a gyűlés tárgyaivá a felség iránti hűség nyilvánítását, béke és rend fenntartását, az e hazabeli testvéremeknek békés kéznyújtását, s a nemzet lehető sérelmeinek alkotmányos útoni orvoslása iránt készítenő kérelmet jelelte ki, a népnek fegyveresen és tömegestől egybegyűjtését eltiltotta, és a helységeknek csak küldöttjei általi megjelenését ajánlotta, az elnökségnek általami elvállalását nyomóson sürgetvén. Mindezekről a főhadvezérség oly megtalálással értesítettett, hogy maga részéről is az alatta lévő székely határszéli katonahatóságokhoz ily értelemben rendelkezne. Minek következtében báró Puchner mind hivatalos, mind magán levelében az írt gyűlésre leendő megjelenésre, és az elnökségnek elvállalására engemet sürgetőleg felszólított.

Marosvásárhelyről lett visszaérkezéssel fennebb érintett felszólításomra a közelebb eső úm. Belső-Szolnok, Torda, Alsó-Fehér, Küküllő és Szolnok megyék főispánjai csakhamar itten megjelentek, kiknek a haza vészes állapotja iránti aggodalmimot elejökbe terjesztettem, és azt, hogy miután a pesti véres esemény⁶⁴ a dologokat a forradalom küszöbihez vezette, nekünk kötelességünkbe állana minden erőnkől arra munkálni, hogy a hont a hűség törvényes függés, rend és béke állapotában megtartani, sorsunkat a Magyarhontól, ha ez a forradalmi térre átlépne, elválasztani, azt oda nem követni, melyre nézve csak azon egy módot látnám, hogy a királyi kormányzók, mint a törvény által is,

⁶² Berzenczey Lászlót 1848. augusztus 17-én nevezte ki Kossuth Lajos toborzási kormánybiztosnak. KLÖM XII. 733. o.

⁶³ Ti. a 11., Kolozsvárott toborzott honvédszászlóaljhoz.

⁶⁴ Lamberg fentebb említett meggyilkolása.

a további intézkedésig hatóságában meghagyatott kormányzó testület az ország kormányát öfelsége nevében, minden magyarhoni felsőbbbségtől függetlenül, önfelelőssége terhe alatt mindaddig folytassa, míg Magyarországnak öfelsége által törvényesen kinevezendő miniszteriuma alakulandana. A nevezett főispánoknál e részben a legnagyobb készséget találtam, de a dolog mikénti kivitele iránt mutatkozott a legnagyobb nehézség, mert ezt véderő nélkül, melyre támaszkodhattunk volna, megkísérteni annyira lett volna, mint magunk és a kormánytanács minden tagjainak életét a legbizonyosabb veszélynek kitenni anélkül, hogy a fenntartani kívánt törvényes rend ügyének valamit használtunk volna. Előttünk állott már a csak most érintett székely gyűlés betiltásakor megtörtént féktelenség példája, s láttuk annak ennél sokkal jelentéktelenebb körülmény által is könnyen előidézhetését, hogy e tárgyban sikerrel felléphessünk, nem volt más lehetőség, mint báró Puchnerrel egy imponáló katonai erőnek ide leendő áthelyezését megnyerhetni.

Nékem már Agyagfalvára kelletvén indulnom, báró Kemény Ferencet bíztam meg a fennebbiek értelmében megtalálásnak báró Puchnerhez leendő juttatására, ki azt itt szállásoló vezérőrnagy Grieser⁶⁵ útján meg is tette, de annak egyéb sikere nem lőn, mint az, hogy báró Puchner báró Keménynek azt válaszolta magán levelében, miszerint Kolozsvárt a honvédek biztosabban meg fogják őrizhetni, mint a cs. kir. katonaság, mely utolsónak a lefegyverzésnél egyéb sorsra itt nem lehetne.

Ezalatt báró Vay a Pesten közbejött zavarok miatt a minisztérium alakítására kinézést nem lehetvén, s Pestnél tovább nem is menve, onnan megtért, s alig két heti távolléte után királyi biztosi működése folytatására ide visszaérkezett, és én az agyagfalvi gyűlésre elindultam. Mely utamban Ludastól elkezdve a birtokos magyarság részéről minden helységben panaszokkal ostromoltattam, hogy az oláhság mindenfelé fegyverben áll és már tettekre kitört több egyes erőszakoknak felhozásával tölem védelem kirendelését sürgették. Marosvásárhelyre érkezésemmel is hasonló panaszok jutván előmbe, a háborgó indulatok lecsendesíthetése végett a szék tiszttségéhez az ide zárt rendeletet és várparancsnok Augusthoz⁶⁶ az ide mellékelte megtalálást intéztem.⁶⁷ Ott mulatásom alatt érkezett hozzám báró Vaynak egy sürgönye, mely által a gróf Latour⁶⁸ meggyilkoltatásáról szóló plakátot⁶⁹ és ez esemény feletti aggodalmait közölte.

Az agyagfalvi gyűlés napja október 16-a megérkezett, oda a kormányzékeli tilalom ellenére a nép tömegestől, fegyveresen, számtalan sokaságba jelent meg. A gyűlés megnyitása után mindjárt Berde Mózsza⁷⁰ és Mikó Mihály⁷¹ kormánybiztosok által tartott hig-

⁶⁵ Helyesen Michael Graeser (1785–1865): cs. kir. vezérőrnagy. 1848-ban kolozsvári dandárparancsnok. 1849-ben nyugalmazták.

⁶⁶ Georg August von Auenfels, báró (1773–185?): nyugalományszerű cs. kir. ezredes, 1848-ban a marosvásárhelyi vár parancsnoka, a székelyek felkelése után csatlakozik a gyulafehérvári várőrséghez, 1849 februárjától az erőd parancsnoka, vezérőrnagy, Gyulafehérvár védelméért megkapja a Katonai Mária Terézia Rend lovagkeresztjét. 1851-ben ismét nyugalmazták.

⁶⁷ A melléklet hiányzik, de itt olvasható: MNL OL H X 1221, mikrofilm 11549. d.

⁶⁸ Latour, Theodor Baillet von báró (1870–1848): altábornagy, 1848. május 1-jétől osztrák hadügyminiszter. A felbőszült bécsi néptömeg 1848. október 6-án, menekülés közben elfogta és meggyilkolta.

⁶⁹ Ez valószínűleg ifj. Pázmány Dénesnek, a képviselőház elnökének 1848. október 8-án reggel 8 órakor Pesten kelt hirdetménye volt. Közli: *Vámos* 1981. 111. o.

⁷⁰ Berde Mózes (1815–1893): jogász, kormánybiztos (Háromszék, Kolozsvár, majd Szeben), parlamenti képviselő. A szabadságharc után bujdosott. Négy év várfogságra ítélték.

⁷¹ Mikó Mihály (1817–1881): országgyűlési képviselő, csíkszéki kormánybiztos. Négy év várfogságra ítélték. A kiegyezés után Csík vármegye főispánja.

gadt tartalmú beszédek alatt nyilvánult hangulatból remény mutatkozott a gyűlésnek csendesen és békés iránybani lefolyása felől, de utánok a szószerkekre lépett Berzenczey László, gúnyos kitételekkel illetően a királyi Guberniumnak minden azelőtti, s főleg a székely gyűlésnek elébb bétiltása, később korlátozása körüli eljárását, a székely polgári hatóságoknak ettől, a katonaiaknak pedig a Generalkommandótól való további függéseket felmondandónak indítványozta, és csupán egyenesen a minisztériumtól jött rendelkezéseket elfogadandónak indítványozta. Indítványozta továbbá az egész ott egybegyűlve volt felfegyverkezett néptömegnek táborra alakulását, és az oláh nép által nem csak fenyegetett, de már tetteleg is megtámadott vármegyei magyarság védelmére leendő azonnali kiindulását. Kinek ezen, és még több apróbb fontosságú indítványait, a részére zajos tetszéssel nyilatkozó, s mint nyilván látszott, iránta határtalan bizalmat tanúsító éretlen néptömeg általános helyesléssel fogadta, és azonnal határozattá emelte. Meg kell mindazonáltal említenem, hogy a felség iránti tiszteletet nemcsak nem sértette, sőt, az uralkodónak és alkotmányának hűségére leteendő esküt indítványozta, mely azonnal az egész gyűlés által innepélyesen meg is történt. Különben az első nap a legszebb rendben folyt le, és az első gyűlés az említett eskünek a testületek által külön-külön is lett letételével eltelt.⁷²

Az egész rendetlen néptömegnek kiindulásából, a haza közcsendjének bizonyos veszedelmétetését látva, a vélem e nézetet osztó intelligenciának mondhatom igen nagy részével legalább ezt mindenáron megakadályoztatni kívántam, és a csak most írtaknak segedelmével a második naponi gyűlésben sikerült is a gyűlést arra bírni, hogy az e célra alakítandó választmány – vagy amint neveztetett, haditanács – határozatán meg fog nyugodni, ezen választmány tanácskozás végett egy ottan eső malomházba félrevonulván, ennek elébe terjesztettem egy ily minden fegyelem nélküli rendezetlen népcsoportnak kiindulásából bizonyosan eredni kellető fékezhetlen rendetlenségeket, annak fizetés és élelmezés hiánya miatt szükségképpen egy rabló csordává fajulásának elkerülhetetlen voltát. S a tanácskozmány tagjait ennek figyelemre vétele melletti határozathozatalra felszólítottam. A tanácskozmány tagjai voltak a három székely határőrezredeknek ottan jelenlévő törzstisztjei: ezredes Sombori⁷³ és Dorsner,⁷⁴ alezredes Donáth,⁷⁵ őrnagy Betzman⁷⁶ és Czerniki⁷⁷ urak, a Székelyföldön kormánybiztosi minőségben működő:

⁷² Lásd *Kővári* 2014. 106–110. o.

⁷³ Sombori Sándor (1793–1859): a 11. (székely) huszárezred parancsnoka. 1848 októberében a székely hadak parancsnoka. November 5-én Marosvásárhelynél vereséget szenvedett, majd Háromszék védelmében vet részt Dobay ezredes helyetteseként. Később behódolt a császáriaknak. A szabadságharc leverése után cs. kir. ezredesként nyugalmazták, majd hadbírószág elé állították, három év várfogságra ítélték.

⁷⁴ Dorsner, Franz (1795–1852): a 14. (I. székely) határőrezred ezredese. 1848 októbertől a csík-gyergyói dandár parancsnoka. Ő engedélyezett Szászrégenben néhány órás szabadrablást, majd behódolt Puchnernek. 1849 januárjában Nagyszébenbe menekült, míg ezrede a honvédseregbe lépett. 1849 nyarán összekötő tiszt az orosz hadsereg mellett. 1849. október 16-tól vezérőrnagy, 1850-ben nyugalmazták.

⁷⁵ Donáth György (1792–1848): cs. kir. alezredes a 15. (2. székely) határőr gyalogezredben. 1848 őszén a háromszéki dandár parancsnokaként betegségeben halt meg.

⁷⁶ Betzman, Josef (1795–1849): cs. kir. alezredes a 14. (I. székely) határőrezredben. 1848 októberében az udvarhelyszéki dandár parancsnoka. A November 5-i marosvásárhelyi vereség után visszatért a császár hűségére. 1849 tavaszán és nyarán a cs. kir. hadseregben szolgált és a honvédsereg ellen harcolt Erdélyben.

⁷⁷ Helyesen Chernko, Stephan: cs. kir. őrnagy a 14. (I. székely) határőr gyalogezredben.

ifj. gróf Bethlen János,⁷⁸ Berde Mózes, Mikó Mihály, Keller János⁷⁹. Jelen volt Berzenczey és segédje Gál Sándor⁸⁰ is. A nevezett tiszt urak osztották és egyhangúlag pártolták nézeteimet, hasonlólag a nevezett kormánybiztosok; elhatározottan a fennírt véleményt nyilvánították. Csupán Berzenczei és Gál hévvel vívtak a rögtöni és tömegestöli kiindulás mellett. A tanácskozmány folyama alatt háromszéki volt főkirálybíró⁸¹ ottan megjelenvén a kormánya alatti székeknek azon nyilatkozatát hozta meg, miszerént ők teljességgel kimozdulni nem kívánnak, és a gyűlésből azonnal haza fognak indulni

A tanácskozmány eredménye a következők: hogy ezúttal népesebb tábor alakulni nem fog, csupán a fegyver alatt lévő effektív katonaság⁸² fog onnan a fenyegetett és már tetteleg is megtámadott vármegyékeni magyarság oltalmára kiindulni. Továbbá a Magyar- és Szászföldön lakó testvér nemzetekhez egy felszólítás fog intézteni, melyben ezek rokon testvéri érzelmre, békére és csendre – jelesen az oláh nép az általa megkezdett erőszakoknak megszüntetésére –, és erre teendő nyilatkozatainknak bizonyos határidő alatt a királyi biztoshoz leendő beküldésére törvényhatóságokként fel fognak szólíttatni. Azalatt pedig a gyűlés most eloszolván, otthon kimozdítható erők fognak rendeztetni, gyakoroltatni, és ezek a csak most írt felszólításra bávárando nyilatkozatokból netalán felmerülő szükség esetében a királyi biztos az iránti rendelkezése következtében fognának a megtámadtatott megyei magyarság segedelmére és védelmére kimozdíttatni.

A háromszéki főkirálybíró által a gyűlésbe meghozott fennebbi nyilatkozat után Berzenczey csakhamar – rosszulletét színlelvén – a tanácskozmányt odahagyta, s mint azután értettük, azonnal lóra ültetett bujtogatók száguldották össze a gyűlést, a tudatlan népet a tanácskozmány határozata ellen felizgatni – s avval elhitetni, miként a választmány tagjai a népet akarják árulni –, s ezen működések annyira is sikerült, hogy midőn mi elszóltunk, a tanácskozmány eredményét a fennebb írt határozatot a gyűléssel tudatandók,⁸³ többen siettek előnkbe, kik minket a történekről értesítve a legnagyobb bizonyossággal mondák, miként a dolog úgy áll, hogy aki az említett határozatot a szószekből kimondandja, az onnan életben le nem fog lépni. Melynek valóságáról füleimmel hallva a felingerlett néptömegnek fenyegető nyilatkozatait, teljes okom lőn meggyőződni.

Ily állásában a dolognak, hogy semmi kísérletlen ne maradjon, a felingerlett kedélyek lecsillapíthatására nézve még egy utolsó kísérletet tettem. A székeket külön válni rendeltem, mindegyikhez eddig reájok nagy hatással bírt népszerű egyéneket küldöttem, kik vélek a fennebb írt határozatnak célszerűségét, és a tömegestöli rögtöni kiindulásnak veszedelmeit megértessék. A csikiakkal kezdtük az első kísérletet. Mikó Mihály jelenlétemben az írt célra minden lehető lélekesmérelesen elkövetett, de hasztalan, mert

⁷⁸ ifj. Bethlen János (1811–1879): politikus. Az utolsó erdélyi rendi országgyűlésen követ, valamint az első magyar népképviselői országgyűlésen is Pesten. Udvarhelyszéken Pálffy Jánossal és Keller Jánossal együtt szervezte az 1848. április 3-ai közgyűlést. 1848 őszén udvarhelyszéki, majd székelyföldi kormánybiztos. 1849-ben csatlakozott Kossuth ellenzékéhez, az ún. békepárthoz. A szabadságharc leverése után bujdosott, majd jelentkezett a császári hatóságoknál. Felségsértési perbe fogták, de 1850. július 20-án felmentést kapott.

⁷⁹ Keller János (1811–1851): országgyűlési képviselő, a képviselőház jegyzője, honvédtoborzási kormánybiztos Udvarhelyszéken. Vizsgálati fogságban halt meg.

⁸⁰ Gál Sándor (1817–1866): cs. kir. határőr őrnagy, 1848. június 15-től honvéd százados, októbertől a székelyföldi magyar csapatok vezérkari főnöke. 1849. február 3-tól ezredes. A szabadságharc bukása után emigrált.

⁸¹ Ti. Horváth Albert.

⁸² A tényleges katonaság, azaz csak a határőrezredek állománya.

⁸³ Közli: *Kövári* 2014. 326. o. (VII. okmány)

ezen közben több szomszédos – jelesen Küküllő – megyéből érkezett egyének a különben is már felbőszített néphez szívrázó szavakban tett szónoklatokat tartottak, melyekben hozzájuk tartozóiknak a feltámadott oláhság általi részint kivégzését, részint foglyokul szörnyű kínzások közt Balázsfalvára lett hurcoltatásokat borzasztó alakban rajzolták. A megöletteteknek feladottak közül tisztán emlékszem Szancsalban lakott Gyárfás Elekre, a fogságra hurcoltattak közül pedig báró Szentkereszti Istvánra és családjára, Réz Sámuelre és az egész Szélkúti birtokosságra. Több Aranyosszéből jövők panaszolták, hogy Radnóton már fegyveres öszvecsapásuk volt⁸⁴ az útjokban őket megtámadott oláhokkal, és ez oly eldöntő befolyással lón elannyira, hogy a felbőszült nép nyíltan zúgásra és fenyegetőzésre tört ki azok ellen, kik a rögtöni kiindulásnak csak ellene szólának is. Merőben hasztalan és sikertelen lett minden törekvés a tömeget a kiindulástól eltartóztatni. Alig lehete két napi időhaladéokra bírni, mely a bár némilegi rendezés és fegyelem alkotásra elkerülhetetlen szükséges vala.

Eszerint határozottatván el a kiindulás, mindenfelől ostromoltattam legalább fegyver alatti rendes katonaság hópénze fizetésére szükséges pénz megrendeléséért. Sürgették, hogy minden kamarai pénztárokhoz a pénzüszleteknek e célrai beszolgáltatása iránt rendelkezsem. Magok a tiszt urak nyilatkoztatták, hogy a kezök alatti sergek fizetést nem fognak kapni, azok közt fegyelem fenntartásáról szó sem lehet, de ezen felül magam is átlátam, hogy az irt esetre, ha a kimozdult nagyszámú tömegnek ellátásáról és élelmezéséről bármi szűken gondoskodva nem leend, annak a legnagyobb bizonyossággal egy pusztító rabló csordává kell szükségképpen fajulnia, a parajdi sóhivatalhoz és a harmincadi hivatalokhoz rendelkeztem az ott lévő pénzüszvegeknek háromszéki főkirálybíró Horváth Albert kezéhez szolgáltatása iránt.

Agyagfalváról visszajövő utamban Marosvásárhelyre érkezve ott értettem, hogy Apor Jánost Csapón keresztül menő útjában az oláhok meggyilkolták, és hogy a közlekedés Kolozsvár felé teljesen el lenne zárva. Ez okból ottan a közlekedés megnyitásáig néhány napokig mulatni kénytetve, azalatt érkezett a kormányshékhöz báró Puchnernek október 18-áról kelt felszólítása,⁸⁵ melyben kijelentvén, hogy a haza kormányát átvette, minden hatóságokat a tőle való függésre szólít fel, mely felszólításra a királyi kormányshék – az én távollétemben, s ennél fogva tudtomon és befolyásomon kívül – mind a főhadiparancsnoknak, mind a törvényhatóságoknak kijelentette azt, hogy mivel őfelségének ez iránti parancsát, hogy ti. az ország kormányát báró Puchnernek átadta volna, nem vette, ellenben a báró Puchner felszólításában idézett október 3-án kelt királyi leiratban⁸⁶ minden testületek és polgári hatóságok eddigi állásokban és működésökben meghagyattak mindaddig, míg őfelségének ez iránti nyilvános parancsát nem tisztelendi, kezéből a kormányt ki nem fogja adni.

Néhány napok múlva a székelly tábor előrenyomulása által biztosítottván a közlekedés Marosvásárhelyről, ide hazajöttem, itt a legnagyobb rendtelenséget, és mondhatom teljesen felfordult állapotot találtam. Vége volt itt minden tekintélynek, egy-két csendzavaró, s az ezeknek befolyása alatt lévő honvédek erőszakaitól senki biztosítva, és a szó teljes értelmében azoknak, kik a törvényes rend ügyében valamit mozdítani kíván-

⁸⁴ 1848. október 12-én.

⁸⁵ Közli: *Kővári* 2014. 320–322. o. (XLVIII. okmány)

⁸⁶ Közli: *Kővári* 2014. 304–306. o. (XLIV. okmány)

tunk, éltünk egy óráig is bátorságban nem volt. Künn az országban pedig az oláh nép-felkelés mindenfelé a legborzasztóbb alakban tört ki, másfelől a kiszállott székely tábor az oláhság pusztításait hasonlókkal viszonzta. Szászrégent nagyrészen elpusztította,⁸⁷ a rendezetlen székely tábor azonban nemsokára az ellene kimozdult sorkatonaság elől Marosvásárhelyről – elfoglalt csatarendjét elhagyva – honába visszavonult.⁸⁸

Ekkor érte el a féktelenség itten a tetőpontját, úgy hogy a békés megadást óhajtóknak minden percekben készen kellett lenniük a felbőszült honvédek áldozatjául esni. Akik ennek eszközlésében fáradoztunk nem egy golyót hallottunk magunk mellett elfütyölni. A kir. biztos lakában megrohantatott, tetteles bántalmakkal illetetett és végre le is tartóztatott. Mindemellett is én magam a városbíróval éjnek idején kimentünk a nevezett tábornoknak Válaszúton megtalált főhadiszállására, nála a városnak átvételét eszközlendők,⁸⁹ minek következtében a cs. k. sereg nov. 8-án a városba be is rukkoltak és azt birtokba vették.

1. Az agyagfalvi gyűlésre nézve mindamellett is, hogy az előadottak szerint az oláhság akkor már felfegyverezve fenyegető állásban volt, s előttünk a felhozott hivatalos adatok és lefoglalt levelezések tiszta tartalma szerént mozgalmi kútfejeül semmi más, csak az oláhországi propaganda, s céljául a kommunizmusi törekvések és a dákö-román birodalom eszméje – tudva nem volt –, mindamellett is, hogy védelmet már a hatóságok ez ellen a főhadivezérségtől nem nyertek, sőt, az írt főhadvezérség a két letartóztatott comitè tagok megőrizhetésére is a felzúdult oláhság ellenében magát elég erősnek nem érezni nyilvánította, mindamellett is, hogy ily állásában a dolognak, a fenyegetett megyei magyarságnak a székelyek segedelmin kívül más oltalma nem lehetett, mindamellett is, hogy az oláhoknak már azelőtt két ízben is a gyűlés tarthatása a kormányzék részéről megengedett, még én is a királyi Gubernium ezen székely gyűlésnek elébb megakadályozása, s midőn már ez lehetetlen volt, legalább törvényes korlátok közé szorítása végett minden lehető módokat elköveztünk.

2. Az elnökség kérdésére nézve én erre a k. kormányzék és a főhadiparancsnok leg-sürgetőbb unszolására a legelhatározottabb vonakodásom ellenére kellett, hogy elszánjam magamot. Ott a rend lehető fenntartására és a tábor alakulásának s kimozdulásának megakadályoztatására minden lehető elkövettem, elannyira, hogy ott ezért élttem is veszélyben forgott. Felsőg iránti hűtlenség ott szóban sem forgott, mert az ellen esetben inkább kész lettem volna áldozatul esni, mint erőltetve is abba beleegyezni, és semmi más célja a táborba szállásnak nem is említődött, mint a vagyonában és életében már tettleg megtámadtatott megyei magyar népesség oltalma. És most is merem erősíteni, hogy ha – amint fentebb írva van – a legelhatározottabb pillanatban nem érkezik a gyűlésre az oláhok többek ellen elkövetett tetteles erőszakjának híre, sikerült volna a gyűlést eloszlásra s hazamenetelre bírni. Hogy pedig a nézetemmel ellenkező végzéseket tartalmazó jegyzőkönyvet miért írtam alá, arra meg vagyon a felelet a fennebb [...] ⁹⁰ szám alatt felhozott névtelen levélben.

3. Debrecen

⁸⁷ Részletesebben lásd *Dósa* 2017. 44. o.

⁸⁸ 1848. november 5.

⁸⁹ A megadási paktumot Horváth Albert és gróf Mikó Imre írta alá a városi tanács felhatalmazása után.

⁹⁰ A szám olvashatatlan.

4. Báró Vay kir. biztos működésének, az ő két heti távolléte alatti folytatására nézve: ha báró Vay által erre fel nem szállítatom is, az ő teendői, mint kormányelnöknek körömhöz tartoztak volna, de különben is az ő exellenciája állásának törvényességéhez semmi kérdés nem fér a fennebb felhozottak szerint, nem csak akkor, de később is, a hozzá október közepe tájatt intézett legfelsőbb handbilletben⁹¹ kifejezett elismerése szerint öfelségének – minek teljes hitelt nem tulajdonítani lehetetlen – volt.

5. Öfelségének múlt év szeptemberin kezdve kibocsátott proklamációi soha hozzám és a k. Guberniumhoz nem hatottak addig, míg öfelsége az előbb tisztelt kegyes handbilletjei mellett azokat vélem közleni méltóztatott. E volt a legelső a tárgyban ide érkezett legfelsőbb parancs, melynek mint várva várt vezérsillagnak azonnal hódolva az abban foglaltakat pontosan teljesíteni törekedtem. S a múlt év decemberében a legvészesebb körülmények közt idehagyva terhes családomot, hódolatom bemutatására Olmützbe öfelségéhez siettem, s azóta távol azoktól, kikhez a legszentebb kötelek kapcsolnak, kitétetve tudva őket az ellenem felbőszült forradalmi ügyvezetők üldözéseinek folyó év októberig Bécsben mulattam, semminemű mozgalmakban részt nem véve. S ott mulatásom ideje alatt hazulról semmi más hírt nem vettem, mint kevés vagyonomnak tökéletes feldúlását, tisztelt ipamnak s felejthetetlen nőmnek egymás után következett engem leverő halálokat, kis-korú gyermekeimnek minden gyámol nélküli maradását, és megmaradott kevés javaimnak a revolucionáris kormány rendeletéből lefoglalását. Hazaérkezve értettem, hogy a Kolozsvár városára kirótt hadiadóban gyermekeim javaiából – mert nékem magamnak kevés jószágom teljesen elpusztítva, hosszas költséges távollétem alatt mindenemből kifogyva, volt hivatalom után járó fizetéséből ezen egész év folyamán semmit sem kapva, a szó teljes értelmében semmim sem volt – 20000 p. forintokat számláló egész baare Erbschaftjok⁹² magyar bankjegyekben lévén az a felsőbbségnek bészolgáltatván megsemmisítettett.

BIBLIOGRÁFIA

- Dósa* 2017. *Dósa Elek*: Marosszék. S. a. r. *Somogyi Gréta*. Budapest, 2017.
- Egyed* 2007. *Egyed Ákos*: Gróf Mikó Imre. Erdély Széchenyije. Sepsiszentgyörgy, 2007.
- KLÖM XII. Kossuth Lajos Összes Munkái. XII. k. Kossuth Lajos az első magyar felelős minisztériumban 1848. április – szeptember. S. a. r. *Sinkovics István*. Budapest, 1957.
- Kövári* 2014. *Kövári László*: Erdély 1848–1849-ben. S. a. r. *Somogyi Gréta*. Budapest, 2014.
- Somogyi* 2010. *Somogyi Gréta*: Kemény Pál visszaemlékezése az 1848–1849. évi erdélyi eseményekre. *Levéltári Közlemények*, 81. (2010) 1–2. sz. 281–311. o.
- Vámos* 1981. *Vámos Éva*: Lássák, ismerjék a világnak minden népei... Magyarországi és magyar vonatkozású röpiratok, újságlapok [1485–1849]. Budapest, 1981.

⁹¹ Királyi kéziratban.

⁹² Kézpénzben lévő örökségük.

Gréta Somogyi

THE JUSTIFICATION DOCUMENT OF COUNT IMRE MIKÓ ABOUT HIS ROLE IN THE
EVENTS OF TRANSYLVANIA OF THE WAR FOR INDEPENDENCE OF 1849–1849

(Abstract)

Imre Mikó's role in the events of the Hungarian revolution of 1848 divided even his contemporaries, since he had a very good relation with the Chamber of Vienna and was also trusted by the Transylvanian Chancellery. He was respected on both sides, and he took the responsibility to control the events of Transylvania as long as they were occurring in a peaceful manner. He did not believe in mass movements, because he was afraid of the breakout of a Transylvanian civil war. He expressed his anxieties in this topic several times, which was misinterpreted by several people. In vain did he travel to Vienna to negotiate about the issue of the Union of Hungary and Transylvania, he could not realize his plans, because he was put into house arrest and had no influence upon the following events. He could return home only after the downfall of the war for independence. It was the time when he decided to clear up the honour of his name, because he considered it to be possible to undertake any further public role only like this. The source published within the frameworks of the present research paper is not else, but a writing of defence with which he tried to justify his actions.

Gréta Somogyi

DAS BESTÄTIGUNGSSCHREIBEN VON GRAF IMRE MIKÓ ÜBER SEINE ROLLE IN DEN
EREIGNISSEN DES FREIHEITSKAMPFES VON 1848–1849 IN SIEBENBÜRGEN

(Resümee)

Die Rolle von Imre Mikó in den Ereignissen der Revolution von 1848 hatte bereits seine Zeitgenossen gespalten, da er ein gutes Verhältnis zur Kammer in Wien hatte, aber auch das Vertrauen der Siebenbürgischen Hofkanzlei innehatte. Auf beiden „Seiten“ genoss er allgemeinen Respekt. Er verpflichtete sich, eine Rolle bei der Leitung der Siebenbürgischen Ereignisse zu übernehmen, sofern diese friedlich ablaufen. Er war kein Anhänger von Massenbewegungen, weil er wegen des Ausbruchs eines Bürgerkriegs um Siebenbürgen fürchtete. Seine diesbezüglichen Bedenken äußerte er auch oft, was von einigen falsch interpretiert wurde. Vergebens versuchte er nach Wien zu gelangen, um die Sache der Union zu fördern: Er konnte seine Ideen nicht verwirklichen, er kam in Hausarrest und hatte auf diese Weise keinen Einfluss auf die weiteren Entwicklungen. Erst nach dem Scheitern des Freiheitskampfes durfte er heimkehren. Zu diesem Zeitpunkt kam ihm die Überlegung, die Ehre seines Namens wiederherzustellen, weil er es nur so für möglich hielt, auch weiterhin eine Rolle im öffentlichen Leben zu spielen. Die veröffentlichte Quelle ist nichts anderes, als eine Verteidigungsschrift, mit der er seine Handlungen begründet.

Gréta Somogyi

UNE JUSTIFICATION RÉDIGÉE PAR LE COMTE IMRE MIKÓ CONCERNANT
SON RÔLE DANS LES ÉVÉNEMENTS TRANSYLVANIENS DE LA GUERRE
D'INDÉPENDANCE DE 1848–1849

(Résumé)

Le rôle joué par Imre Mikó dans les événements de la révolution de 1848 fut déjà controversé par ses contemporains, car il avait de bonnes relations avec la Chambre de Vienne et il jouissait aussi de la confiance de la Chancellerie de la Cour de Transylvanie. Mikó était respecté des deux « côtés ». Il a accepté de participer à la commande des événements transylvaniens à condition qu'ils restent pacifiques. Il n'a pas apprécié les mouvements populaires, car il craignait l'éclatement d'une guerre civile en Transylvanie. Il a souvent exprimé ses inquiétudes à ce sujet, ce qui était mal interprété par certains. Il est allé à Vienne pour faire avancer l'affaire de l'union, mais il n'a pu mettre en œuvre ses idées. Assigné à résidence, il n'était plus en mesure d'influer sur ce qui se passait. Il n'a pu rentrer qu'après l'échec de la guerre d'indépendance. Il a souhaité laver son nom avant de s'engager de nouveau dans la vie publique. La source publiée ici n'est autre qu'un document de défense qu'il a rédigé pour justifier ses actes.

Грета Шомодьи

ДОКУМЕНТ ПОДТВЕРЖДАЮЩИЙ РОЛЬ ГРАФА ИМРЕ МИКО, СЫГРАННУЮ ИМ
В ТРАНСИЛЬВАНСКИХ СОБЫТИЯХ В БОРЬБЕ ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ
1848–1849-ИХ ГОДОВ

(Резюме)

Роль сыгранная Имре Мико в событиях революции 1848-ого года уже разделяла и его современников, поскольку он имел хорошие отношения с Венской Палатой, но и пользовался доверием у Трансильванской Придворной Канцелярии. Он пользовался общественным уважением с обеих «сторон». Он обязался принять участие в управлении трансильванскими событиями, при условии, что они происходят в мирных рамках. Он не являлся сторонником массовых общественных движений, так как оберегал Трансильванию от вспышки гражданской войны. Опасения по этому поводу много раз высказывались им, некоторые из них были неверно истолкованы людьми. Напрасно он спешил в Вену, для того, чтобы продвинуть вперёд дело союза, он не смог воплотить свои идеи в жизнь, он попал в домашний плен, поэтому не имел никакого влияния на дальнейшее развитие событий. Он смог вернуться домой на родину только после провала борьбы за независимость. Тогда он задумался о том, что восстановит честь своего имени, так как он представлял, что только таким образом сможет продолжать свою роль в общественной жизни. Опубликованный здесь источник является нечто иным, как защитным документом, оправдывающим его поступки.